

Keskiajan markasta setelieuroon*

Erkki Pihkala

Taloushistorian professori

HKKK

Euroopan ja samalla Suomen rahaolojen kehitykseen on vuosisatojen kuluessa vaikuttanut kolme muutostekijää; ensinnäkin metallirahakantojen vaihtuminen setelirahakannoiksi, toiseksi vanhojen rahanlaskujärjestelmien korvaaminen desimaalijärjestelmällä 1790-luvulta 1970-luvun alkuun sekä kolmanneksi inflaatiosta aiheutuvat uudistamistarpeet. Nämä kolme ovat yhdessä ja erikseen johtaneet rahareformeihin, joista yksi suurimmista, yleiseuroopalainen siirtyminen euroon ja sentteihin, on parhaillaan päättymässä.

Mitä siirtymiseen metallirahoista seteleihin tulee, niin Euroopan rahoiloille oli tunnusomaista keskiajalta aina 1700-luvulle asti lähinnä hopean arvoon tukeutuva metallirahajärjestelmä, olipa sitten kyse pienistä tai suurista hopearahoista. Hallitsijat pyrkivät monopolisoimaan rahanlyöntioikeuden jo varhain. Metallirahojen rinnalle tulivat teollisen vallanku-

mouksen myötä aluksi hopea- ja 1870-luvulta lähtien kultakantaiset setelit. Setelinanto tapahtui aluksi yksityisten pankkien toimesta metallirahan tilalle, mutta 1800-luvun loppuun mennessä setelinannosta tuli keskuspankkien yksinoikeus. Viimeistään 1930-luvun pulavuosina historiaan siirtyneen kultakantajärjestelmän tilalle luotiin ns. dollarijärjestelmä. Sen kulmakivenä oli USA:n dollareiden vaihdettavuus kultaan kiinteään 35 \$:n unssihintaan. Vuodesta 1973 alkaen voidaan puhua globaalista setelirahajärjestelmästä. Järjestelmän erityispiirre on eurooppalainen yhteisvaluutta, euro.

Perusraahajärjestelmät

1. Metallin arvoon nojaava raha – 1973

1.1. Metalliraha

1.1.1. Jalometallikolikot – n. 1700

1.1.2. Metallikantaiset setelit n. 1700–1933

– Hopea- (kupari-)kantaiset setelit n. 1700–1870-l.

– Kultakantaiset setelit 1870-l. 1914/1925–1933

* Muokattu jäähyväisluennosta Helsingin kaupakorkeakoululla 18.1.2002. Varbaisten aikojen rabaaloista on vaikea esittää täsmällistä tietoa, sillä tiedot eroavat toisistaan eri maiden ja vuosien tietosanakirjoissakin.

- 1.2. Dollarijärjestelmä (Bretton Woods) 1934/1944–1973
2. Maailmanlaajuinen setelirahajärjestelmä 1973–
 - 2.1. Kansallinen rahayksikkö
 - 2.1.1. Kellutus
 - 2.1.2. Valuuttaindeksi
 - 2.1.3. Valuuttakatejärjestelmä
 - 2.2. Valuuttaunioni (Euro, Karibian dollari)

Pienten hopearahojen aika

Rooman valtakunnan häviämisestä huolimatta varhaiskeskiajalla käytettiin yhä roomalaisia rahoja, mm. kultasoliduksia, muiden, esim. arabialaisten rahojen ohella. Utta rahaa ei lyöty, kunnes *Kaarle Suuri* määräsi vuonna 794, että hänen hallitsemassaan Pyhässä Roomalaisessa keisarikunnassa naulasta eli 489 g:sta puhdas- ta hopeaa tuli leikata 240 dinaaria, jotka vastasivat 20:tä solidusta. Näin saivat alkunsa mm. 1500-luvulle asti käytetty flaamilainen punta, vuoteen 1795 käytössä ollut ranskalainen raha ”livre”, jossa oli 20 solidia eli souta ja 1 soussa 12 denieriä ja Italian ”liira”¹. Englannin punta, Pound Sterling, sai alkunsa noin 775, kun naulasta hopeaa oli alettu lyödä 240 ”sterling” nimisiä rahoja. Normannivalloituksen (1066) jälkeen punta mukautui ranskalaiseen järjestelmään. Koska ”naula”, englanniksi pound, on latinaksi ”libra”, yllämainittujen rahojen yhteis- tunnukseksi vakiintui ajan latinankielisten tekstien kautta punnalle £, solidukselle (shillingille) ”s” ja dinaarille (Englannissa pennylle) ”d”. Britannia luopui rahajärjestelmästä, jossa pun- nassa oli 20 shillinkiä ja shillingissä 12 penniä

¹ Redish, Angela: *Bimetallism. An economic and historical Analysis*, s. 5. Cambridge 2000.

vasta vuonna 1971². Denaari (itämailla dinaari) oli alunperin Raamatussakin mainittu Rooman valtakunnan pääraha 210 e. Kr – 215 j. Kr ja sittemmin mm. Serbian, Jugoslavian, Algerian ja Tunisian rahan nimi³.

Kaarle Suuren rahajärjestelmän denaariko- likoita alettiin ajanmittaan sanoa suomeksi ”rahaksi”, kuten käy vielä ilmi ruotsinkielisestä monikkomuodossa käytetystä sanasta ”pengarna” tai vanhasta rahan nimestä ”penning”, suomeksi penninki. Näin dinaari sai myös saksan kielessä muodon ”pfenning”, nykyään ”pfennig” sekä englannissa ”penny”, monikossa ”pennies”, mutta latinasta tulevat lyhenteet £, s ja d säilyivät. Tämä näkyi vielä 1960-luvun alussa punta-alueen maissa esim. postimerkkien arvolyhenteissä. Venäjällä ruplan alayksikkö ”dengi” (Moskovan rupla oli 200 dengiä ja Novgorodin 216 dengiä) alkoi merkitä yleensä rahaa⁴. Ranskan kielessä puolestaan sana ”d’argent”, joka tarkoittaa itse asiassa hopeaa, kehittyi rahan yleisnimitykseksi.

Miten suomalaiset sitten pääsivät mukaan tähän eurooppalaiseen rahaperinteeseen? Syrjäiseen Suomeen alkoi 1000-luvulla kulkeutua saksalaisia ja englantilaisia hopearahoja, penninkejä, ruotsiksi ”penningar”. Nämä olivat halkaisijaltaan suunnilleen 10 eurosentin lantin kokoisia. Ruotsin vallattua Suomen käyttöön vakiintuivat ruotsalaiset penningit. Rahan käytön yleistymistä edisti Suomessakin 1200-luvun kaupallinen vallankumous, jonka yksi il-

² Hakusana ”Pound sterling”. *The New Encyclopaedia Britannica*, 1985.

³ Esim. Markus 12:15 ja Luukas 20:24. Hakusana ”Denar”, *Brockhaus Enzyklopädie*, 1988. Denaari oli aluksi 4,55 g hopeaa, mutta 200-luvun alussa (j. Kr) sen paino oli enää 2,3 g.

⁴ Hakusana ”Rubel”, *Brockhaus Enzyklopädie*, 1992.

mentymä oli Itämeren alueella sittemmin Hansan muodostaneiden kauppakaupunkien nousu⁵.

Uusi arvonmitta markka, joka oli alunperin pohjoismainen painomitta ja sittemmin puoli punttaa, levisi 1000-luvulla Englannista Keski-Eurooppaan, jossa sen paino vaihteli kauppa-kaupungista riippuen 186–280 g hopeaa. Kölnin markasta, joka oli 233,85 g hopeaa, tuli vuonna 1524 Esslingenin sopimuksella Saksan rahajärjestelmän perusta vuoteen 1857⁶. Hansan vaikutuspiirissä olevan Ruotsin rahajärjestelmän perustaksi vähitellen vakiintuneen markan paino oli puolestaan 210,6 g hopeaa. Markan jakaantuessa kahdeksaan äyriin ja äyriin 24 penninkiin suurin leimattu raha oli yli gramman painoinen ”penninki” usein yksipuolisesti leimattuna eli ns. brakteaattina. Penningit tai puolipenningit painoivat alunperin sen mitä laskennallisesti pitikin, mutta myöhemmin, etenkin niiden hienopainon eli puhtaan hopean määrää pienennettäessä muilla metalleilla, ”painomarkka” (mark lödig) ja rahan lyöntioikeuden omaajan leimaamista penningeistä koostuva ”rahamarkka” (mark penningar) erkaantuivat arvoltaan toisistaan. Käyttöön tuli siis kaksi arvoltaan erilaista metallirahaa, täysiarvoinen ja eri tavoin huononnettu⁷.

Kun Ruotsissa 1360-luvulta alkaen alettiin lyödä aurtuan kolikoita eli äyrityisiä (ruotsiksi örtug), rahajärjestelmäksi tuli 1 markka =

8 äyriä, 1 äyri = 3 aurtuaa, 1 aurtua = 8 penninkiä. Kauppayhteyksien vuoksi Etelä-Suomessa ja Karjalassa käytettiin kuitenkin ruotsalaisen rahan ohella liivinmaalaista rahaa. Tämä johti osin omaan suomalaisen rahanlaskuun, jossa talonpoikais- eli maanmarkka oli kahdeksan liiviläistä aurtuaa (artig) vastaten kuutta ruotsalaista äyriä. Edelleen Turussa alettiin 1400-luvun alussa lyödä rahaa, mm. kuuden penningin kolikoita eli aboja sekä aurtuoita Baltiasta virtaavan raha syrjäyttämiseksi. Yhtä kaikki Suomi liittyi näin läheisesti Baltian rahajärjestelmään, jonka takana oli hanskakaupunkien kauppamahti. Olojen epävakauden takia ”Turun raha” jäi kuitenkin erikoisuudeksi⁷. Koska puolen aurtuan kolikko oli arvoltaan 4 penninkiä, sitä alettiin kutsua nimellä ”fyrc” (4 = fyra), joka on säilynyt Suomessa slangisanana ”fyrcikka”.

1500-luvun taalaroituminen

Pohjoismainen yhteisvaltio, ns. Kalmarin unio, päättyi *Kustaa Vaasan* valtaantuloon 1520-luvun alussa. Hänen kauppapolitiikkansa oli pääosin yleiseurooppalaista nousevaa merkantilismia myötäilevää, joskin eri perustein. Hän mm. lopetti ns. kreivisodalla 1534–1536 Hansan kaupallisen otteen Ruotsista. Toisaalta hollantilaiset ja myöhemmin englantilaiset alkoivat maailmankuvan perusteellisesti muuttaneiden löytöretkien ansiosta kilpailla hanskakauppiaitten kanssa Itämerellä. Lisäksi Tallinna tuli Ruotsin valtapiiriin 1561⁸.

Ajanmittaan Euroopassa keskiajalla vallinnut ja sen Aasian kaupan alijäämästä aiheutunut hopeapula kääntyi jalometallien runsau-

⁵ Pihkala, Erkki: *Suomalaiset maailmantaloudessa keskiajalta EU-Suomeen s. 16–17 ja 19. Hämeenlinna 2001.*

⁶ *Hakusana ”markka”, Tietosanakirja 1914. Facta 2001, 1981. Kodin suuri tietosanakirja, 1997. Hakusana ”Mark” Brockhaus Encyklopädie, 1991.*

⁷ Sarvas, Pekka: *Suomessa käytetty raha keskiajalla ja 1500-luvulla. Suomen historia 2. Keskiaika. Uuden ajan alku, s. 333. Espoo 1985.*

⁸ Pihkala, Erkki: *Suomalaiset maailmantaloudessa..... s. 32–34.*

deksi Amerikan löydön takia. Seurauksena oli hopeainflaatio ja siitä aiheutunut ns. hintaval-lankumous. Se puolestaan johti ns. taalaroitumisen kautta keskiajan pienten hopearahojen korvautumiseen suurilla hopearahoilla.

Sana taaleri joutuu Böömin ”Joachimsthal” nimisen kaivoksen hopeasta 1518 lähtien lyödyistä täysi-arvoisista kolikoista, joiden nimi lyhentyi muotoon ”thaler”, josta tulee edelleen ruotsin ”daler” tai rahan nimi ”dollari”, nyky-suomen murteella ”taala” tai jopa ”tolari”, joka on nykyisen Slovenian raha. Vuonna 1566 taalerin hienopainoksi säädettiin 25,98 g hopeaa. Taalerit olivat joissain Saksan valtioissa käytössä vuoteen 1875 ja ne olivat yleensä 3 markkaa⁹. Markasta jaettuna sataan pfennigiin tuli yhdistyneen Saksan uusi raha 1871–1875.

Taalaroitumisen malliesimerkinä, mutta samalla metallirahan olemusta vaihdon välineenä ja arvon säilyttäjänä kuvaavat Itävallan ns. Maria Theresia -taalerit vuosiluvulla 1780. Niitä lyötiin vielä 1930-luvulla, koska ne olivat yleisessä käytössä Arabiassa ja Itä-Afrikassa sekä Abessinian rahana 1800-luvulla⁹. USA:n dollarin paino ja arvo asetettiin sitä luotaessa 1792 samaksi kuin maassa yleisen Espanjan Länsi-Intian taalerin, englanniksi dollarin. USA valitsi myös tietoisesti desimaalijärjestelmän, jossa dollarissa oli sata senttiä¹⁰.

Ruotsi alkoi lyödä taalareita 1534. Taalari oli kuitenkin tarkoitettu lähinnä ulkomaankauppaan, eikä sillä ollut kiinteää yhteyttä kotimaiseen markkapohjaiseen järjestelmään. Muiden rahojen arvo suhteessa riikintaalareihin

määräytyi niiden todellisen hopeasisällön mukaan. Hopean yleisen runsastumisen takia Ruotsissa alettiin lyödä hopeisia äyrinrahoja (ruots. vitrundstycke) 1522 ja jopa kotimaisia markkoja 1536. Ruotsin rahajärjestelmäksi oli näin vuoteen 1540 mennessä vakiintunut 1 markka = 8 äyriä, 1 äyri = 24 penninkiä. Turussa lyötiin hopeamarkkoja 1523–1524 ja 1556–1558. 1500-luvun jälkipuoliskolla rahalot olivat sotien takia hyvin sekavat ja riikintaalarin kurssi, joka oli aluksi 3,5 markkaa, oli lopulta inflaation takia jopa 84 markkaa¹¹.

Rahaolojen vakauttamiseksi Ruotsiin luotiin vuonna 1604 rahajärjestelmä, jossa 1 taalari = 4 markkaa, 1 markka = 8 äyriä, 1 äyri 24 penninkiä, joskin penninki oli enää vain kirjanpitoyksikkö. Tämän ns. kotimaisen rahan rinnalla alettiin lyödä hienopainoltaan 26,5 g:n hopeisia riikintaalareita, joiden arvo pysyi ulkomaisten taalareiden tapaan vakiona¹².

Hopea/kuparirahakanta¹²

Ruotsin tärkeimmän vientituotteen kuparin käytön lisäämiseksi päätettiin vuonna 1624 siirtyä kahteen eri metalliin, hopeaan ja kupariin perustuvaan rahakantaan eli bimetallismiin. Käytännössä Ruotsi oli kuitenkin kuparirahakannassa, jossa kuparirahan arvo suhteessa hopearahaan devalvoitiin tuntuvasti 1633, 1638 ja 1643. Koska ulkomaankaupassa kelpasivat vain hopea- ja kultarahat – tavallaan kova valuutta – Ruotsissa lyötiin edelleen hopea-arvoltaan täysipainoisia riikintaalareita ja muita

⁹ Hakusana ”Taler”, Brockhaus Encyklopädie, 1993 ja hakusana ”Mariatbresienthaler”, Brockhaus Encyklopädie, 1991.

¹⁰ Hakusana ”Dollar”, The New Encyclopaedia Britannica, 1985.

¹¹ Sarvas, Pekka: Suomessa käytetty raha keskiajalla.... s. 333.

¹² Ruotsin 1600-luvun rahaolojen tarkastelu nojaa Pekka Sarvaksen artikkeliin ”Raha 1600-luvulla” Suomen historia 3. Suurvalta-aika 44–45. Espoo 1985.

hopearahoja. Mm. karoliineja alettiin 1664 lyödä markan tilalle. Tähän liittyi hopearahahan devalvointi 4:41 g:sta 3,6 g:aan/markka ja hopealaskun sekä kuparilaskun suhteen vakiinnuttaminen 1:3:een. Viimeinen markka leimattiin 1755. Ajoittain lyötiin jopa kultarahoja, dukaatteja. Lisäksi maassa oli liikkeellä keskieu-rooppalaisia taalereita ja dukaatteja.

Kun kuparissakin lyötävien nimellisarvoltaan suurien rahojen (1644 lähtien) tuli metallisällöltään vastata niiden nimellisarvoa, kuparirahoista tuli isoja ja raskaita ”ploomuja” Esim. yhden taalarin kupariplootu painoi 1,8 kiloa. Koska kupariplootut olivat painonsa takia hankalia käsitellä Tukholmaan perustettu ns. Palmstruchin pankki alkoi vuonna 1661 ensimmäisenä Euroopassa laskea liikkeelle seteleitä pankin hallussa olevia metallirahatalluksia vastaan. Seteleitä laskettiin liikkeelle kuitenkin liikaa ja pankki joutui selvitystilaan ja valtion haltuun 1668 muodostaen Ruotsin valtiopankin alun. Bank of England perustettiin vasta 1694. Vuonna 1700 alkaneen suuren Pohjan sodan takia Ruotsin rahoitukset olivat pitkälle 1700-luvulle rempallaan sekä liiallisen setelinannon ja hätärahan leimaamia, vaikka maa muodollisesti yhä oli hopea- ja kuparirahakanassa.

Vuoden 1777 rahanuudistus

Merkantilistinen kauppajärjestelmä rakoili 1700-luvun puolivälissä. Teollinen vallankumous otti ensi askeliaan Englannissa, ja kaupan ja merenkulun rajoituksia lievennettiin Ruotsissakin mm. lopettamalla Pohjanlahden kauppapakko 1765. Englanti siirtyi käytännössä kultakantaan 1717, joskin vasta 1774 hopeasta luovuttiin virallisesti. Ranskassa Turgot yritti talouden vakauttamista. Toisaalta Rans-

kan vuoden 1789 vallankumouksesta alkaneet sodat pitivät Euroopan rahoitukset epävakaina pitkälle 1800-luvulle.

Ruotsissa suunniteltiin paluuta hopeakantaan 1766, mutta tähän päästiin vasta 1777. Siinä hopea-arvoltaan muuttumattomana pysyneestä riikintaalarista eli riksistä tehtiin Ruotsin uusi pääraha. Se jaettiin 48 killinkiin. Yhdessä killingissä oli puolestaan 12 runstykkiä (ruots. rundstycke/runstycke), jota ei käytännössä kuitenkaan käytetty 1800-luvulla. Entiset setelit lunastettiin pois silloiseen käypään kurssiinsa, mikä oli 72 markkaa eli 18 taalaria kuparirahaa riikintaalaria kohti. Plooturahat poistettiin, ja näin loppui vuonna 1624 omaksuttu bimetallinen rahajärjestelmä.¹³ Mallia ei kaukaa haettu, sillä Ruotsin Wismarin naapurimaan Mecklenburg-Schwerinin raha oli 48 Schillinge = 1 Thaler. Hampurin markkassa oli 16 schillinkiä. Tanskan raha oli ollut 1630 lähtien 1 taaleri = 6 markkaa, 1 markka = 16 killinkiä¹⁴.

Ruotsin rahoitukset pysyivät vakaina vain 12 vuotta. Kun Kustaa III ei saanut valtiopäivien suostumusta sotansa rahoittamiseen, hän velvoitti 1789 perustetun valtion velkakonttorin laskemaan liikkeelle ns. valtionvelkakonttorin seteleitä. Näin Ruotsi sai kaksi erilaista setelirahaa, joiden keskinäinen kurssi vaihteli. Rahoitukset vakautettiin uudelleen 1803, jolloin valtiopankin rahan eli kovan rahan ja velkakonttorin seteleiden kurssiksi vahvistettiin 1:1½. Suomen sota 1808–1809 toi käyttöön myös val-

¹³ Sarvas, Pekka: *Kustaa III:n rahanuudistus. Suomen historia 4. Vapauden aika. Kustavilainen aika*, s. 229. Espoo 1986.

¹⁴ *Hakusana "Rigsdaler"*, Brockhaus Enzyklöpädie, 1992 ja *hakusana "Rigsbankdaler"* Salomonsens store illustrerede konversationsleksikon for Norden, 1904.

tiopankin setelikantaiset rixsit. Ruotsissa oli näin ollen kolme erilaista riikintaalaria eli rixsiä: 1) hopeinen riikintaalari (riksdaler specie), 2) setelinen riikintaalari (riksdaler banco), jonka kurssi lähinnä aleni hopeaan nähden ja 3) valtion velkakonttorin riikintaalari (riksdaler riksgäld). Kun mikään näistä ei ollut Ruotsin todellinen rahayksikkö, maa oli todella omilla teillään rahaolijensa järjestelyissä¹⁵.

Ruotsin rahaolojen sotkuisuus ei olisi Suomen olojen kannalta kiinnostava, jollei Ruotsin raha olisi ollut yleisessä käytössä Venäjän rahan rinnalla vuoden 1840 rahareformiin saakka.

Vuoden 1840 rahareformi

Autonomisen Suomen pääraha oli syksystä 1809 alkaen Venäjän rupla, jossa oli vuoden 1534 rahareformin jäljiltä ja Pietari Suuren 1700-luvun alussa vahvistamana sata kopeekkaa¹⁶. Mutta Venäjälläkin oli sotien takia inflaatio, joten käytössä oli kahdenlaisia ruplia, hopeisia ja setelikantaisia, joiden välinen kurssi vaihteli, pääasiassa aleten seteliruplan osalta. Näin Suomessa oli periaatteessa käytössä viisi eri rahaa, kolme Ruotsin ja kaksi Venäjän rahaa melkoisine vaihtokurssiongelmineen. Lisäksi liikkeellä oli Suomen Pankin ruplamääräisiä ns. pikkuseteleitä.

Euroopan rahaolot olivat sekavat ja lähinnä setelikantaiset mm. vuoteen 1815 kestänei-

¹⁵ *Riksbankens sedelhistoria 1668–1968. Utarbetad av Torgny Lindgren, 225–227. Stockholm 1968.*

¹⁶ *Hakusana "Rubel", Brockhaus Enzyklopädie, 1992. Ruplassa oli vuoden 1534 rahareformin jälkeen 100 dengiä, mutta kansa alkoi kutsua dengikolikoita kopeekoiksi niissä kuvatus ratsumiehen keibään mukaan. Pietari Suuri vahvisti 1704 ruplan jakautuvan sataan kopeekkaan.*

den Napoleonin sotien takia. 1830-luvulla ne olivat kuitenkin sen verran vakautuneet, että maa toisensa jälkeen palasi hopeakantaan: mm. Ruotsi 1834¹⁷, Norja 1842, Tanska 1845 sekä Venäjä 1839. Hopea- ja seteliruplan kurssi oli tällöin 1:3 1/2:een. Tässä yhteydessä hopearuplasta tehtiin vuonna 1840 ainoa laillinen maksuväline Suomessa ja liikkeellä oleva Ruotsin raha lunastettiin pois käypään kurssiin. Samalla Suomen Pankin oikeutta laskea liikkeelle seteleitä laajennettiin.¹⁸ Tässä ei ollut mitään ihmeellistä, sillä liikepankeilla oli tähän aikaan yleensä oikeus laskea liikkeelle omia seteleitä ja Suomen Pankki oli maan ainoa pankki.

Omaan markkaan

Rupla irrotettiin hopeakannasta 1854 Krimin sodan, Suomessa Oolannin sodan takia. Seteliruplan arvo suhteessa hopearuplaan aleni jatkuvasti. Tästä oli haittaa Suomen talouselämälle mm. vaihtorahapulan takia, koska hopeiset kolikot hävisivät liikkeestä. Yritykset laskivat liikkeelle jopa omia pikkuseteleitä, jotka tietenkin olivat laittomia. Tässä tilanteessa *Fabian Langenskiöld* sai neuvoteltua 1860 Suomen Pankille oikeuden ottaa käyttöön uusi rahayksikkö, markka, jaettuna sataan penniin. Suostumuksen taustalla oli Venäjän samansuuntaai-

¹⁷ *Pankin hopea- ja seteliriksin kurssiksi vahvistettiin 2 ja 2/3. Kun pankin seteliriksin ja valtiokonttorin riksin kurssi oli edelleen 1:1 1/2, niin neljä valtiokonttorin rixsiä vastasi yhtä valtiokonttorin rixsiä. Riksbankens sedelhistoria s. 229.*

¹⁸ *Talvio, Tuukka: Suomen rahaolot 1809–1860. Suomen historia 5. Kansallisen heräämisen aika, s. 25. Espoo 1986. Rahareformia on perusteellisesti käsitellyt Pipping, Hugo E. Paperiruplasta hopeamarkkaan. Suomen Pankki 1811–1877, s. 192–224. Yhden hopeaririksin kurssi vaihteli 1,35–1,40 ruplaa.*

nen rahanuudistushanke. Markka oli kuitenkin virallisesti neljäsosa ruplaa, siis ruplan alalaji. Vaihtorahapula väistyi, mutta markan arvo suhteessa hopearuplaan vaihteli seteliruplan myötä jopa päivittäin, olihan vaihtosuhte ruplaan kiinteä eli 4:1:een. Vasta heinäkuun alusta 1863 tileissä yms. siirryttiin ruplista markkoihin kertomalla neljällä, kun myös isoja markkamääriä seteleitä oli saatavissa. Koli-koita oli saatavilla vuodesta 1864 rahapajan valmistumisen viivästymisen takia¹⁹.

Kun useat maat, mm. Ruotsi uudistivat näinä taloudellisen liberalismien vuosina rahajärjestelmiään desimaalijärjestelmän mukaisiksi, markan käyttöönotto oli pikemminkin askel taaksepäin. Erästä näkökulmasta Suomen rahajärjestelmä oli näet 1 rupla = 4 markkaa, 1 markka = 100 penniä. Suomen Pankin ohella myös Suomen Yhdyspankki (per. 1862) sai liikepankkina laskea liikkeelle omia seteleitään, muttei vaihtorahaa eli pennikolikoita.

Rahajärjestelmien muutoksia 1857–1868

Maa	Vuosi	Vanha järjestelmä	Uusi järjestelmä
Saksa*	1857	(Valtakunnan markasta luovuttiin)	Useita rahajärjestelmiä valtioittain
Ruotsi	1858	1 riksdaler = 48 skilling	1 riksdaler = 100 öre
Itävalta	1858	1 Gulden = 60 Kreuzer	1 Gulden = 100 Neu-Kreuzer
Kanada	1859	1 pound = 20 shilling 1 shilling = 12 pence	1 dollar = 100 cents
Italia	1860	Useita järjestelmiä	1 lira = 100 centesimi
Filippiinit	1864	1 real = 8 cuartos	1 peseta tai escudo = 100 centesimos
Espanja	1866	1 real = 8 cuartos 1 cuartos = 4 maravedices	1 escudo = 100 entimos = 1000 milesimas
Kuuba	1867	1 peso = 8 reales plata	1 escudo tai peseta = 100 centesimos
Romania	1868	1 piastre = 40 parale	1 leu = 100 bani

* Sivulla 2 mainitusta valtakunnallisesta markasta eri valtioiden oman rahan rinnalla luovuttiin Wienin rauhassa 1857 Preussiin voitettua Itävallan. Vuosina 1858–1875 eri valtioilla oli omat rahansa, mutta Preussin raha (1 Thaler = 30 Silbergroschen) oli dominoiva. Esim. vielä vuonna 1857 Hannoverin rahajärjestelmä oli 1 Thaler = 24 Gute Groschen, 1 Gute Groschen = 10 Pfenning eli 240 Pfenningiä = 1 Thaler. Vuodesta 1858 Hannoverin rahana oli 1 Thaler = 30 Silbergroschen. Saksassa siis desimaalisoiittiin 1875.

Lähde: Scott's standard postage stamp catalogue 1952. New York 1951. Kukin maan kohdalla on maan perustietojen ohella maininnat rahajärjestelmien muutoksista. Saksa ks. myös Michel Deutschland 1960 Briefmarkenkatalog. München 1959.

¹⁹ Pihkala, Erkki: J. V. Snellman ja vuoden 1865 rahareformi. *Historiallinen Aikakauskirja* N:o 4/1981, s. 302–311.

Rahajärjestelmän desimaalisoimista ei Suomessa ole tarvinnut pohtia, koska ruplassa oli satumalta sata kopeekkaa. Muun maailman desimaalisointiongelmät näkyvät Suomessa nyt siinä, että pennin tilalle tulee ”senti”. Esim. Viroon ”senti” tuli jo vuonna 1928 kroonin sadanasana²⁰.

Venäjällä valmistui 1861 suunnitelma hopeakantaan paluusta. Tähän liittyen *Snellmanin* edeltäjä valtionvarain toimituskunnan päällikkönä, Fabian Langenskiöld, sai lupauksen, että markkakin siirtyy hopeakantaan. Venäjän paluu hopeaan romahti kuitenkin 1863 Puolan kapinaan. J. V. Snellman piti kuitenkin kiinni venäläisten lupauksesta sitoa markka hopeakantaan, johon päästiin marraskuussa 1865. Markan rinnalla hopearupla ja hopeakopeekat jäivät kuitenkin virallisiksi maksuvälineiksi. Niitä ei kuitenkaan ollut juurikaan liikkeellä. Suomi sai siis oman markan tahattomasti Venäjän valuuttavaikeuksien tuloksena¹⁹.

Vuonna 1865 tuli voimaan Ranskan, Belgian, Italian, Sveitsin ja Kreikan (1868) muodostama Latinalainen rahaunioni. Siinä mukana olevien maiden kolikot olivat samanarvoisia ja kokoisia hopeassa tai kullassa, ja niitä, muttei seteleitä, voitiin käyttää toistensa rinnalla kaikissa jäsenmaissa²¹. Hopeakannallaan vuonna 1865 Suomi myötäili sikäli mannereurooppalaisia rahaolojen muutosta, että hopeamarkan hienopaino oli vain milligramman pienempi kuin Ranskan hopeafrangin. Tämä oli

kuitenkin vain sattuma, sillä hopearupla vastasi käytännössä neljää hopeafrangia¹⁸.

Hopeakriisistä kultakantaan

Hopean ja kullan hintasuhde oli 1660-luvulta lähtien noin 15:1. Suuret hopealöydöt aiheuttivat kuitenkin sen, että hopean arvo alkoi laskea 1870-luvun alussa ja hintasuhde oli 1890-luvun lopulla jo 33:1. Useat maat, Saksa etunenässä, siirtyivät hopeainflaatiota välttääkseen kultakantaan. Mm. Ruotsi, Norja ja Tanska muodostivat 1873/75 Pohjoismaisen rahaunionin, jossa ne luopuivat aiemmista riikintaalareistaan ja uudeksi yhteiseksi rahayksiköksi sovittiin kultakantaiset kruunut jaettuna sataan äyriin. Samalla Tanska ja Norja siis desimaalisoivat²². Kaikkien kolmen maan rahat olivat käyviä toisissa maissa, olivatpa ne seteleitä tai vaihtorahaa. Tämä rahaunioni mureni vasta 1920-luvulla ensimmäisen maailmansodan aiheuttamiin eritahtisiin inflaatioihin.

Venäjäksi suunniteltiin siirtymistä kultakantaan 1870-luvun puolivälissä. Siinä sivussa Suomi sai luvan sitoa markan kultaan 1877/1878. Turkin sodan alkaminen aiheutti kuitenkin sen, että Venäjän kultakantasuunnitelma romahti. Näin Suomi markkoineen oli kultakanassa Venäjän käyttäessä edelleen seteliruplaa, jonka arvo kultaan nähden vaihteli jopa päivittäin. Todettakoon, että kultamarkan nyt grammamääräinen kultasisältö asetettiin tietoisesti täysin samaksi kuin Manner-Euroopan johtavan valuutan Ranskan kultafrangin. Vaikka Suomen rahajärjestelmä näin irtosi Venäjän rahajärjestelmästä, Venäjän täysiarvoinen ho-

²⁰ Vuodesta 1919 Viron raba oli ollut 1 mark = 100 penni. Brockhaus Encyklopädie (1993), hakusanassa ”Währung” mainitusta 200 valuutasta oli vuonna 1993 jopa 23 %:lla alayksikön nimenä ”cent” ja 32 %:lla sitä vastaava termi, kuten ”centimes, centimos” tms. Ks. myös alaviite 30.

²¹ Hakusana ”Lateinische Münzunion. Brockhaus Encyklopädie, 1990.

²² Tanskan raba oli 1813–1872 1 rigsdaler = 96 skilling ja Norjan vuoteen 1875 1 specie daler = 120 skilling.

pearaha kävi edelleen rajoitetusti vaihtorahana²³.

Tärkeää tässä yhteydessä on huomata, että niin hopea- kuin kultakantakin aiheuttivat sen, että niihin sitoutuneet maat olivat tavallaan kaikille yhteisen hopean tai kullan maailmanmarkkinahinnan kautta kiinteiden valuttakursien järjestelmässä. Tärkeintä oli siis sitoutumisen kultaan eikä se, mikä oli laskentayksikkönä käytetyn rahan nimi. Tämä ilmenee mm. ”saarnastullista ylösluettavaksi säädetystä” vuoden 1877 rahalaista. Sen 1§ kuului: ”Suomenmaan rahalaitoksen kantana on kulta, ainoana arvomittana”. 2§ oli ”Rahan laskuyksikkö on nimeltään markka. Markka jaetaan saataan penniin. Rahanpainon yksikkönä on oleva Ranskan gramma”. Suomi näet omaksui metrijärjestelmän yleisesti vasta 1887.

Venäjällä ei ajan mittaan pidetty Suomen raha-autonomiasta, joten vuonna 1890 lisättiin venäläisen vaihtorahan käypäisyyttä Suomessa tietyn määrällisin rajoituksin. Tästä oli aluksi jonkin verran haittaa, kunnes Venäjä 1897/1900 tuli mukaan kultakantajärjestelmään. Vuonna 1898 ruplan ja markan suhde määrättiin kiinteäksi, 1 rupla = 2 ja 2/3 markkaa. Vuonna 1904 ruplan asemaa laillisena maksuvälineenä Suomessa edelleen tehostettiin²⁴. Ruplia kuitenkin boikotoitiin ja muutenkin markan korvaaminen ruplalla siirtyi Venäjän poliittisten ongelmien takia, kunnes Tsaari-Venäjä romahti.

Autonomian ajalla saatu oma raha aiheutti sen, ettei Suomen tarvinnut vuonna 1918 keksiä omaa rahaa ja perustaa keskuspankkia, kuten

oli asianlaita muissa tuolloin itsenäistyneissä maissa. Todettakoon, että suomen kielestä tuli vasta vuonna 1908 Suomen Pankin seteleiden ensimmäinen kieli ruotsin asemesta. Euroseteleissä ja kolikoissakin ruotsi on jälleen etusijalla.

Uusi kultakanta, puntablokki ja dollarijärjestelmä.

Ensimmäisen maailmansodan alettua kultakanasta luovuttiin toistaiseksi huhtikuussa 1915. Samalla inflaatio kiihtyi mm. siksi, että Venäjän inflaatio veti väistämättä mukanaan ruplaan kiinteästi sidotun markan. Ruplan kurssia alennettiin syksystä 1915 lähtien, mutta lopullisesti tästä sidonnaisuudesta päästiin kokonaan irti vasta huhtikuussa 1917²⁵.

Nopea inflaatio taittui 1920-luvun alussa ja valuuttasäännöstely loppui lokakuussa 1920. Tämän jälkeen markka kellui vuoden 1924 loppulle, kunnes se muiden maiden, etenkin Suomen suurimman vientimaan Britannian esimerkkiä seuraten, sidottiin kultaan vuoden 1925 lopussa²⁶. Vanhan ja uuden kultamarkan suhde oli 1:7,67:ään. Uusi eurooppalainen kultakanta erosi entisestä siinä, että kun aiemmin seteleiden katteena oli keskuspankin kultavaranto (gold bullion), niin nyt katteena olivat kulta ja kultaan vaihdettavat valuutat, joten kyseessä oli kultavaluuttajärjestelmä (gold exchange system)²⁷. Suomi tosin oli ollut kul-

²⁵ Pipping, Hugo E. *Kultakannan turvissa...s. 398–400, 414.*

²⁶ Hyvä yhteenveto valuuttaoloihin 1864–1991 on Autio, Jaakko: *Valuuttakurssit Suomessa 1864–1991. Katsaus ja tilastosarjat. Suomen Pankin keskustelualoitteita 1/1992.* Helsinki 1992.

²⁷ Kenwood, A. G. and Lougheed, A. L.: *Growth of the international economy 1820–2000. An introductory text. Fourth edition, s. 188–189.* London, New York 1999.

²³ Pipping, Hugo E.: *Kultakannan turvissa. Suomen Pankki 1878–1914, s. 55–61.* Helsinki 1969.

²⁴ Pipping, Hugo E.: *Kultakannan turvissa... s. 234–237, 244–245 ja 400–401.*

tavaluuttajärjestelmässä jo ennen ensimmäistä maailmansotaa.

Uusi kultakanta kesti vain alle kuusi vuotta. Saksaa, Britanniaa ja Skandinavian maita seuraten Suomi irrotti markan kullasta loka-kuussa 1931 tuolloiseen maailmanlamaan liittyen. Kelluttuaan alaspäin markka sidottiin maaliskuussa 1933 Englannin puntaan muiden Pohjoismaiden valuuttojen tavoin. Puntablokki hajosi toisen maailmansodan alkamiseen syyskuussa 1939. Puntaryhmän vaihtoehtona olivat Saksan markka-, dollari-, jeni- ja kultakanta-alueet²⁶.

Sotaolot inflaatioineen sekä tiukkoine valuuttasäännöstelyineen leimasivat rahaoloja 1940-luvun lopulle asti. Vuoden 1945 loppuun ajoitetun ns. seteleiden leikkauksen yhteydessä toteutettu seteleiden vaihto oli tehtävä maaliskuun alkuun mennessä, jolloin kaikki entiset setelit menettivät käypäisyytensä²⁸. Setelistöön vaihtoja toteutettiin näinä vuosina useissa Euroopan maissa.

Vuoden 1963 alussa tuli voimaan tekninen rahanuudistus, jossa kaikki hinnat ja palkat jaettiin sadalla. (Vanhasta) markasta tuli näin (uusi) penni ja sadasta (vanhasta) markasta yksi (uusi) markka. Ranskassa vastaava inflaatiosta johtuva toimenpide oli toteutettu vuoden 1960 alussa sekä Neuvostoliitossa 1961 suhdeluvulla kymmenen.

USA:n luovuttua kultakannasta 1933 se siirtyi vuonna 1934 järjestelmään, jossa ulkomaalaiset, mutta eivät amerikkalaiset itse, voivat vaihtaa dollareitaan kultaan kiinteään 35 dollarin unssihintaan. Toisen maailmansodan jälkeen tämä järjestely vakiintui ns. Bretton Woods eli dollarijärjestelmän kulmakiveksi sa-

malla kun valuuttaoloja säätelemään perustettiin Kansainvälinen valuuttarahasto, IMF. Suomi liittyi IMF:ään vuonna 1948. Käytännössä Suomessa oltiin setelikannassa, kuten muualakin Länsi-Euroopassa, jossa oman valuutan arvoa tuki valuuttasäännöstely eli rajoitettu oikeus ostaa toisten maiden valuuttoja²⁶.

Sota-aikaiseen ja sen jälkeiseen inflaatioon liittyen markka devalvoitiin tuntuvasti vuosina 1945, 1949 ja 1957. Länsi-Euroopan valuuttojen keskinäinen vaihdettavuus lisääntyi vähitellen vuonna 1950 perustetun European Payments Unionin eli EPU:n ansiosta ja vuonna 1959 toteutui myös dollarin vaihdettavuus. Suomi valmistautui vuoden 1957 devalvaatiolla liittymään tähän kehitykseen, johon liittyi myös hakeutuminen EFTA-vapaakauppaan vuonna 1961. Vuonna 1967 oltiin kuitenkin jälleen devalvaatiossa, tosin ennakkoiden punnan devalvointia, mikä lopetti punnan historiallisen aseman ns. reservivaluuttana dollarin rinnalla²⁹. Useat puntaa käyttäneet brittiläisen kansainyhteisön maat desimaalisoivat näihin aikoihin rahajärjestelmiään; esim. Australia 1966.

Valuuttaindeksi ja ECU

Luottamus dollariin mureni 1960-luvun lopulla, ja viimein vuosina 1971–1973 dollarijärjestelmä hajosi siihen, ettei USA enää lunastanut dollareitaan kullalla kiinteään hintaan. Samalla ihmiskunta irtosi kokonaan jalometalleista rahajärjestelmien perustana, kuten alussa jo todettiin.

Vuosien 1971–1973 kansainvälisten keskuskurssikokeilujen jälkeen eri valuutat ja niiden mukana Suomen markka alkoivat kellua. Kel-

²⁸ Pihkala, Erkki: *Setelinvaihto. Teoksessa Suomen historia 8. Paasikiven ja Kekkonen aika*, s. 57. Espoo 1988.

²⁹ Pihkala, Erkki: *Suomalaiset maailmantaloudessa keski-ajalta EU-Suomeen* s. 184, 193. Hämeenlinna 2001.

lunnan hallitsemiseksi Suomessa alettiin käyttää valuuttaindeksiä, jossa olivat edustettuina Suomen kannalta tärkeimmät kauppavaluutat. Valuuttaindeksijärjestelmä oli virallisesti käytössä 1977–1991. Valuuttaindeksillä mitattuna markan arvo vaihteli, mutta pääsuuntana olivat devalvaatiot etenkin vuosina 1977, 1978 ja 1982. Markan arvo oli näin olleen vuonna 1990 noin neljänneksen heikompi kuin vuonna 1974.

Euroopan yhteisön eli EC:n jäsenmaat olivat 1970-luvulle tultaessa edenneet pitkälle yhteisten sisämarkkinoiden luomisessa. Niille oli siten tärkeää estää valuuttahäiriöitä murentamasta saavutettuja tuloksia. Osittain myös eurooppa-aatteen innoittamana esitettiin suunnitelma yhteisestä rahasta jo 1969, mutta dollarijärjestelmän romahtamisen ja syksyllä 1973 alkaneen öljykriisin takia hanke vesittyi. Vuonna 1973 aloitettujen yhteiskelluntakokeilujen (valuuttakäärmeen) pohjalta muodostettiin maaliskuussa 1979 EMS (European Monetary System). Siinä eri jäsenmaiden valuuttojen suhteet pyrittiin pitämään vakaana ERM:n (Exchange Rate Mechanism) puitteissa. Vuonna 1981 luotiin tähän liittyvä korivaluutta ECU (European Currency Unit), joka otettiin käyttöön EY-maiden välisissä maksuissa²⁶. Kokeemukset 1980-luvulta kuitenkin osoittivat, että EMS:ssäkin olevat valuutat olivat herkkiä valuuttakeinotteluille. Jäsenmaat eivät myöskään noudattaneet tiukan paikan tullen EMS:n sääntöjä ja henkeä, vaan ajoivat lähinnä omia taloudellisia etujaan.

Johtopäätös oli näin ollen aikaansaada EMS:ä sekä siihen kuuluvia ERM:ä ja ECU:a kiinteämpi järjestely. Kun EC-maat päättivät ns. Maastrichtin sopimuksella tiivistää yhteistyönsä Talous- ja rahaliitoksi, EMU:ksi ja siten muuttua vuoden 1993 alusta alkaen Euroopan unioniksi, ne sopivat samalla asteittaisesta siir-

tymisestä Euroopan keskuspankin säätämään yhteiseen rahaan.

Näistä tapahtumista riippumattomana prosessina Itä-Euroopan maat irtosivat sosialismista, Saksa yhdistyi 1990 ja Neuvostoliitto hajosi vuoden 1991 lopulla. Tämä muutti ratkaisevasti maailman, Euroopan ja Suomen ulkopoliittisia asetelmia. Lisäksi ERM:n kriisi eri valuuttojen devalvaatioina vuonna 1992 osoitti jälleen kerran, että se oli lähinnä Hollannin guldenilla vahvistetun Saksan markan varassa oleva rakennelma. Saksan talous oli puolestaan lujilla jälleenyhdistymien takia.

EY:n eteneminen kohti EU:ta suunniteltiin yhteisestä valuutasta vei siihen, että marka kiinnitettiin ECU:un kesäkuussa 1991. Alkaneeseen suurlamaan liittyen marka devalvoitiin kuitenkin marraskuussa 1991, mutta tämäkään ei riittänyt, vaan syyskuussa 1992 marka päästettiin kellumaan Suomen omiin talousvaikeuksiin ja ERM:n kriisiin liittyen. Markan arvo aleni aluksi voimakkaasti, mutta vahvistui sitten seuraavina vuosina.

EU:n jäsenmaiden alettua siirtymisen yhteisvaluuttaan Suomi oli jälleen kerran sen tilanteen edessä, että sen täytyi ei vain EU:n jäsenmaana vuoden 1995 alusta lähtien, vaan ylipäätään pienenä ulkomaankaupasta riippuvaisena maana sopeutua niihin suuriin muutoksiin, joita oli tapahtumassa Euroopan raho-oissa. Suurlaman hellittäessä marka liitettiin lokakuussa 1996 ERM:iin. Toimenpiteellä vaurduttiin siirtymään ajoissa EU:n yhteiseen rahaan, euroon vuoden 1999 alusta lähtien kurssilla 5,94573 mk = 1 euro³⁰. Markka oli tästä lähtien vain euron ilmenemismuoto.

³⁰ Sanasta "Eurooppa" johdettu valuutan nimi "euro" jatkaa sitä kulttuuriperinnettä, jossa Ranskan frangin nimi "franc" (= 100 centimes) johdettiin vuonna 1795 sanasta

Euron tulevaisuus

Suomalaiset ovat joutuneet itsenäisinäkin, eikä vain osana Ruotsia tai Venäjän keisarikuntaa, sopeutumaan Euroopan rahaolojen suuriin muutoksiin koskivatpa ne hopearahojen aikaa, hopea- tai kultakantoja, desimaalisointia, puntaryhmää, dollarijärjestelmää, valuuttaindeksiä tai ECUa. Talous- ja rahaliitossa mukanaolo voidaan nähdä askelta tiiviimpänä osallistumisena keskuspankkien väliseen yhteistyöhön kuin on ollut osallistuminen IMF:ään vähitellen globalisoituvassa maailmassa.

EU:n Talous- ja rahaliitolla ja sen yhteisrahalla eurolla pyritään Euroopan rahaolojen vakauteen, joka vakaus lienee suomalaisillekin tärkeämpi tavoite kuin pitää kiinni markan ja pennin, noiden Euroopan keskiajalle juontuvien laskentayksiköiden nimistä. Keskeisin piirre eri aikojen rahaolojen järjestelyissä on ollut pyrkimys luottamuksen ja vakauden saavuttamiseen kulloinkin vallinneessa tilanteessa. Historiallinen kokemus on näet osoittanut, että rahan arvo on voitu Suomessa säilyttää vain jonkin suuremman järjestelmän osana, jos sitenkään. Vuonna 1860 syntyneen markan arvosta ei ole paljokaan jäljellä, ja vuoden 1963 markkakin oli tukkuhintaindeksillä mitattuna ostovoimaltaan 10-kertainen 1990-luvun lopun markkaan nähden. 1990-luvun alun suurlama lienee myös havainnollistanut sitä, että epäuskottavat kiinteän valuuttakurssin järjestelmät ovat epävakaita ja pitkälle vietyinä jopa tuhoisia pienille valuutoille. Rahaliitto on keino hakea vakautta yhteistyön avulla globaalissa setelirahajärjestelmässä, sillä kun ei ole omaa rahaa, ei voi olla valuutta- ja korkokriisejäkään.

"France" eli maan nimestä. Ranskan vallankumouksen yksi keskeisistä tavoitteista oli metrijärjestelmän toteuttaminen.

Toisaalta liittyminen rahaliittoon vie mahdollisuuden parantaa maan kilpailukykyä devalvaatioilla, kuten Suomessa on jatkuvasti tehty.

Talous- ja rahaliitto sekä Euroopan keskuspankki euroineen eivät ole ikuisia. Euroopan ja Suomen tarinat näet osoittavat, ettei mikään ole ollut niin turmiollista rahaolojen vakaudelle kuin sota. Toisaalta euro on luotu eurooppa-aatteen näkökulmasta nimenomaan eurooppalaisten sotien välttämiseksi. Jos tässä onnistutaan, niin yhteisvaluutta euron kestämistä on historian perusteella vaikea ennustaa, sillä sen verran suuria käännteitä Länsi-Euroopan rahaolot ovat kokeneet yksistään toisen maailmansodan jälkeen. Näitä ovat EPU:n aika 1950–1958, valuuttojen vaihdettavuus dollarijärjestelmän puitteissa 1959–1973, yhteiskellunnan ja/tai valuuttaindeksin aika ERM:n kriiseineen 1974–1992, sekä valmistautuminen euroon 1993–2001. Suurimman ratkaisun, euron kestävyys usean maan yhteisrahana punnitaan vasta seuraavassa vakavassa talouskriisissä tai sotilaallisessa konfliktissa. Niitä kumpakaan tuskin kukaan toivoo euron elämän lyhentämiseksi. Ennuste siitä, että euron historia aikanaan päättyy ei ole minkään arvoinen. Tärkeämpää olisi kyetä sanomaan, miksi ja milloin se suunnilleen tapahtuu.

Vaikka historian avulla ei voida ennustaa tulevaa, niin Suomen rahahistoria osana Euroopan rahaoloja auttaa ymmärtämään sitä, miksi markka on vaihdettu euroon. On myös hyvä muistaa, että monet Suomea merkittävämät maat ovat myös luopuneet omasta rahastaan eurooppalaisuuden hyväksi. Sille, että Suomi on rahaolojensa järjestämisessä enemmän keskieuropalaisilla kuin pohjoismaisilla linjoilla on puolestaan vahva historiallinen perinne nimenomaan oman rahan, markan, historian ajalta. □